

Rize İli ve İlçelerinde 50'den Az Çalışanı Olan İşyerlerinde Mevcut İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları Hakkında Bilgi Düzeyinin Belirlenmesi ve Artırılması

Defining and Increasing the Knowledge Levels About Current Occupational Health and Safety Implementations Among Work Places with Less than 50 Employees in Rize Province

Tahsin Gökhan Telatar¹, Mehmet Halit Baykal², Seçkin Karaoğlu²,
Bilal Ataşçı², Mehmet Nuri Şafak²

¹ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Rize

² İl Sağlık Müdürlüğü, Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı, Rize

Yazışma Adresi / Correspondence:

Tahsin Gökhan Telatar

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi, Dekanlık Binası. Oda No: 316. İslampaşa Mahallesi, Merkez, Rize

T: +90 505 467 11 36 E-mail : gokhantelatar@gmail.com

Geliş Tarihi / Received : 11.07.2020 Kabul Tarihi / Accepted : 28.09.2020

Orcid :

Tahsin Gökhan Telatar <https://orcid.org/0000-0002-3261-3464>

Mehmet Halit Baykal <https://orcid.org/0000-0001-9572-2513>

Seçkin Karaoğlu <https://orcid.org/0000-0002-0114-7827>

Bilal Ataşçı <https://orcid.org/0000-0002-0751-3701>

Mehmet Nuri Şafak <https://orcid.org/0000-0002-4220-8513>

(Sakarya Tıp Dergisi / Sakarya Med J 2020, 10(4):536-540) DOI: 10.31832/smj.768129

Öz

Amaç	Araştırmanın amacı Rize ilinde Esnaf ve Sanatkarlar Odasına Kayıtlı ve 50'den az çalışanı olan işyerlerinde işyeri sahibi ya da işletmecilerin iş sağlığı ve güvenliği temel konuları hakkındaki bilgi düzeyinin saptanması, yapılandırılmış sade bir eğitim ile mevcut bilgi seviyesinin artırılması ve ilgili eğitimin etkinliğinin gösterilmesidir.
Gereç ve Yöntem	Bir müdahale araştırması olan bu çalışma Rize ilinde Esnaf ve Sanatkarlar Odasına Kayıtlı ve 50'den az çalışanı olan 7103 işyerinden 5706'sının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara iş sağlığı ve güvenliği bilgi düzeylerini değerlendiren bir anket doldurulmuş ve konu ile ilgili eğitim verilmiştir. On beş gün sonra katılımcıların bilgi düzeyleri bir anketle tekrar değerlendirilmiştir.
Bulgular	Eğitim öncesinde katılımcıların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bilgi düzeyleri düşük olarak tespit edilmiştir. Verilen eğitimin ardından değerlendirilen konuların tamamında yeterli bilgi sahibi olma sıklığı %90'ın üzerine çıkmıştır. Değerlendirilen konuların tamamında eğitim öncesi ve sonrasındaki bilgi düzeylerindeki değişim istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0,001).
Sonuç	İş sağlığı ve güvenliği konularında mevzuat düzenlemeleri, uygulamanın tam olması için yeterli olmamaktadır. Verilecek düzenli eğitimlerle kişilerin iş sağlığı ve güvenliği hakkındaki bilgi düzeylerinin artırılması önem taşımaktadır.
Anahtar Kelimeler	iş sağlığı ve güvenliği; eğitim; program etkililiği.

Abstract

Objective	This study aims to determine the knowledge levels about the primary subjects of occupational health and safety among the owner or manager of workplaces with less than 50 employees registered to the union of chamber of merchants and craftsmen in Rize.
Materials and methods	This cross-sectional study was conducted in 5706 workplaces out of 7103 total who are registered to the union of chamber of merchants and craftsmen in Rize with employees less than 50. The attendees' knowledge level about occupational health and safety was evaluated via a structured questionnaire, and they were trained about basic concepts of occupational health and safety. Fifteen days after the training the knowledge levels were evaluated once again.
Results	The knowledge levels of the participants about occupational health and safety was low. After the training, having correct knowledge in all dimensions of the training was higher than 90%. The increase of knowledge levels in all evaluated subjects after the training were statistically significant (p<0.001).
Conclusion	legislations about occupational health and safety are not enough to ensure satisfactory implementations. Increasing the knowledge levels about occupational health and safety with pieces of training has great importance.
Keywords	occupational health and safety; training; program effectiveness.

GİRİŞ

İş sağlığı ve güvenliği bütün dünyada öncelikli bir halk sağlığı sorunudur. Dünyada her sene işle ilgili kazalar ve meslek hastalıklarına bağlı olarak hayatını kaybeden kişi sayısı 3,2 milyondan fazladır. Bununla birlikte dünya genelinde yılda 160 milyon yeni meslek hastalığı ile 300 milyon ölümcül olmayan iş kazası meydana gelmektedir.¹ Gerekli iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin alınmaması ya da mevcut uygulamalardaki eksikliklere bağlı olarak meydana gelen meslek hastalıkları ile ölümlerin neden olduğu ekonomik kayıp, dünyadaki gayri safi Yurtiçi Hasılanın yaklaşık %4'ünü oluşturmaktadır.² Uluslararası Çalışma Örgütüne göre (ILO) dünya genelinde her yıl 350 milyona yakın iş kazası ve 150 milyondan fazla meslek hastalığı ortaya çıkmaktadır. Bunların sonucunda her gün 6000'den fazla çalışan iş kazası ya da meslek hastalıkları nedeniyle hayatlarını kaybetmektedir.³ Bu nedenle, güvenli ve sağlıklı bir iş ortamının sağlanması ve teşvik edilmesi önemli bir halk sağlığı önceliğidir. Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği konusunda kapsamlı mevzuat çalışmaları 2003 yılında İş Yasası ile başlamış ve 2012 yılında kabul edilip 2013 yılında yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile hız kazanmıştır, İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesinin (No.187, 2006) 16 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte ilgili mevzuat çalışmaları hızla ilerlemiş ve günümüzde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları oldukça kapsamlı bir noktaya ulaşmıştır.⁴

İş sağlığı ve güvenliği alanındaki uygulamalarda en önemli basamağı çalışanların uyumu ve bilgi düzeyi oluşturmaktadır.⁵ Mevcut düzenlemeler ne kadar yeterli olursa olsun, çalışanların uyumu tam olmadığı sürece istenen güvenli ve sağlıklı işyerlerine ulaşılması mümkün olmamaktadır. Çalışanların mevcut düzenlemelere uyumunun sağlanmasında konuya yönelik eğitimler önemli bir yer oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Rize ilinde Esnaf ve Sanatkarlar Odasına Kayıtlı ve 50'den az çalışanı olan işyeri sahipleri veya işletmecilerinin temel iş sağlığı ve güvenliği kavramları hakkın-

daki bilgi düzeylerinin saptanması, daha sonra iş sağlığı ve güvenliği konusunda kendilerine bir eğitim verilmesi ve eğitimin sonucunda kişilerin bilgi düzeylerindeki değişimin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Bu müdahale araştırması Mayıs-Haziran 2019 tarihlerinde Rize ilinde Esnaf ve Sanatkarlar Odasına kayıtlı ve 50'den az işçi çalıştıran işyerlerinin sahipleri ya da işletmecileri ile yapılmıştır. Rize ilinin Merkez dahil 11 ilçesinde bu kriterlere uyan toplam 7103 adet işyeri bulunmaktadır ve çalışma sonunda araştırmaya katılmayı kabul eden 5706 (%80,33) işyerine ulaşılmıştır.

İşyerlerine İl Sağlık Müdürlüğü ve Toplum Sağlığı Merkezi çalışanlarınca ziyaretler yapılmış ve ilk ziyarette işyeri sahibi ya da işletmecisine iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili temel konulardaki bilgi düzeyini ölçen kısa bir anket formu uygulanmıştır. Anket uygulamasının ardından içeriği Rize İl Sağlık Müdürlüğü tarafından geliştirilmiş olan ve iş sağlığı ve güvenliğinin temel konuları ile mevzuata bağlı zorunlulukları kapsayan bir eğitim verilmiştir. Çalışmanın bu ilk aşamasının tamamlanmasından 15 gün sonra aynı işyeri sahibi ya da işletmecilerine mevcut bilgi düzeylerini değerlendiren ikinci bir anket uygulanmış ve iki ankete verilen cevaplar değerlendirilerek hem ilk baştaki bilgi düzeyi tespit edilmiş hem de eğitim sonrasında meydana gelen bilgi düzeyindeki değişim değerlendirilmiştir.

Çalışma için Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 16.04.2019 tarih ve 2019/44 sayısıyla etik kurul onayı alınmış ve katılımcıların araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair imzalı bilgilendirilmiş onam formları alınmıştır.

Elde edilen veriler SPSS 18.0 programı ile analiz edilmiştir. Bilgi düzeyindeki değişimin değerlendirilmesinde McNemar testi kullanılmıştır. Verilerin dağılımları sayı ve yüzde değerleri ile verilmiştir. İstatistiksel analizlerde anlamlılık

düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmada toplam 5706 işyeri ziyareti gerçekleştirilmiştir. İlçelere göre ziyaret edilen işyeri sayıları Tablo 1'de sunulmuştur.

	Sayı	Yüzde
İkizdere	80	1,40
Derepazarı	172	3,01
Hemşin	122	2,14
Pazar	934	16,37
Fındıklı	1274	22,33
Çamlıhemşin	78	1,37
Merkez	328	5,75
Kalkandere	156	2,73
İyidere	218	3,82
Ardeşen	1280	22,43
Çayeli	788	13,81
Güneysu	276	4,84
Toplam	5706	100,00

Verilen eğitim öncesinde bilgi düzeyinin en düşük olduğu konu, işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hizmetleri nereden alacaklarını bilme durumları olarak saptanmıştır. Katılımcıların sadece %61,16'si ilgili hizmetleri nereden alacaklarını bildiklerini belirtmişlerdir. Bilgi seviyesinin en yüksek olduğu konu ise %83,98 ile İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun varlığını bilme olarak tespit edilmiştir. Verilen eğitimin sonunda yapılan değerlendirmede eğitim verilen tüm alanlarda bilgi düzeyi %90'ın üzerine çıkmıştır. En yüksek artış %35,41 ile iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hizmetleri nereden alacaklarını bilme durumlarında gözlenmiştir (Tablo 2).

Katılımcıların eğitim öncesi ve sonrası iş sağlığı ve güvenliğinin temel konularına ilişkin bilgi düzeylerindeki değişimler her alanda artış göstermiş ve tüm alanlardaki artışlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,001$) (Tablo 3).

		Eğitim öncesi		Eğitim sonrası	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununu bilme durumu	Evet	4792	83,98	5642	98,88
	Hayır	914	16,02	64	1,12
İş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının amacını bilme durumu	Evet	4406	77,22	5594	98,04
	Hayır	1300	22,78	112	1,96
Kanuna göre işyerlerinin tehlike sınıflarını bilme durumu	Evet	3734	65,44	5368	94,08
	Hayır	1972	34,56	338	5,92
İş kazası kavramı ve tanımını bilme durumu	Evet	4786	83,94	5630	98,67
	Hayır	916	16,06	76	1,33
İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hizmetleri nereden alabileceğini bilme durumu	Evet	3490	61,16	5510	96,57
	Hayır	2216	38,84	196	3,43

Tablo 3. Katılımcıların verilen eğitim öncesi ve sonrasında iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin temel konulardaki bilgi düzeylerinin karşılaştırılması.

		Eğitim öncesi		Eğitim sonrası		p
		Evet	Hayır	Evet	Hayır	
İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununu bilme durumu	Evet	4792	45,93	5642	54,07	<0,001
	Hayır	914	93,46	64	6,54	
İş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının amacını bilme durumu	Evet	4406	44,06	5594	55,94	<0,001
	Hayır	1300	92,07	112	7,93	
Kanuna göre işyerlerinin tehlike sınıflarını bilme durumu	Evet	3734	41,02	5368	58,98	<0,001
	Hayır	1972	85,37	338	14,63	
İş kazası kavramı ve tanımını bilme durumu	Evet	4786	45,95	5630	54,05	<0,001
	Hayır	916	92,34	76	7,66	
İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hizmetleri nereden alabileceğini bilme durumu	Evet	3490	38,78	5510	61,22	<0,001
	Hayır	2216	91,87	196	8,13	

TARTIŞMA

Mevcut literatüre göre ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili mevzuatın uzun bir geçmişi olmasına rağmen konu ile ilgili bilgi düzeyi yeterli seviyede değildir. Burunkaya ve arkadaşlarının 2017 yılında 521 sağlık çalışanı arasında yaptığı araştırma sonucunda iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi düzeyi düşük olarak tespit edilmiştir.⁶ Gıda üretiminde faaliyet gösteren esnafların iş sağlığı ve güvenliği algısı üzerine yapılan bir araştırma algı düzeyinin orta seviyede olduğunu tespit etmiştir.⁵ İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bilgi düzeyinin düşük olması, gerekli uygulamalara uyumun da yeterli seviyede olmamasına neden olmaktadır.⁷ Benzer şekilde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin eğitimler, bireylerin kurallara uyumunu artırmaktadır. İnanç ve arkadaşlarının 2019 yılında orman fidanlıklarında çalışanlarla yaptıkları bir çalışmada düzenli olarak iş sağlığı ve güvenliği konularında eğitim verilmesinin, uygulamalara uyumu artırdığı gösterilmiştir.⁸

Bu çalışmayla hedefe yönelik olarak yapılandırılmış sade bir eğitim programıyla, işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artırıldığı gösterilmiştir. İş sağlığı ve güvenliği konusunda etkili mevzuatlara sahip olmak büyük önem taşımakla birlikte, bu mevzuatlara uyumun istenilen seviyelerde olması için düzenli olarak hedef gruplara yönelik eğitimler düzenlenmesi fayda sağlamaktadır.

Çıkar ilişkisi

Herhangi bir çıkar ilişkisi bulunmamaktadır.

Etik kurul onayının alındığı kurum
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi, Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
Tarih: 16.04.2019
Karar numarası: 2019/44

Kaynaklar

1. Bilir N. İş Sağlığı ve Güvenliği: Güneş Tıp Kitabevi; 2016.
2. SGK İstatistik yıllıkları. 2018. Accessed at 19.03.2019, at http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari.)
3. World Statistic. 2019. (Accessed 19.03.2019, at https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/WCMS_249278/lang-en/index.htm.)
4. Bilir N, Yıldız A. İş sağlığı ve güvenliği mevzuatı.. In: Bilir N, Yıldız AN, eds. İş Sağlığı ve Güvenliği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 2013:638-74.
5. Cerev G. Gıda üretiminde faaliyet gösteren esnaflarda iş sağlığı ve güvenliği algısı üzerine nitel bir araştırma. Atlas Journal 2020;6:137-46.
6. Burunkaya B, Topal K, ERDOĞDU UDĞ, GEREKLİOĞLU UDÇ. Sağlık Çalışanlarının Çalışan Güvenliği Uygulamalarından Memnuniyetleri ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Hakkındaki Bilgi Düzeyleri. Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi;13:1-17.
7. Aktuna A. Tarım sektöründe çalışanların iş sağlığı ve güvenliği çerçevesinde bilgi, tutum ve algı düzeyleri: Tekirdağ Süleymanpaşa örneği. Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2017.
8. İnanç S, Cevdet A. Orman fidanlıklarında çalışma koşulları ve iş güvenliği uygulamaları (Erzurum Orman Fidanlık Müdürlüğü örneği). Journal of Anatolian Environmental and Animal Sciences 2019;4:64-9.